JOSEF V EGYPTĚ

Původ materiálu
David Balcar
Pořadí v lekci
17

Ž 31,4-5-Tys můj skalní štít a pevná tvrz má, veď mě pro své jméno a doveď mě k cíli. Vyvleč mě z té sítě, již mi nastražili, vždyť jsi záštita má.

klíčové pojmy, dobové a textové souvislosti:

- **s Josefem však byl Hospodin** (39,2) je jakoby refrénem příběhu. Požehnání Hospodinovo (viz úlohy o Abrahamovi a Jákobovi) a výzva: staň se požehnáním (Gn 12,2) se uskutečňuje právě uprostřed poměrů, které běžně za požehnané nepovažujeme - Josef se stává otrokem a pak se dokonce dostává do vězení, ale i tam je s ním Hospodin.(39,23) Z lidského hlediska je Josef bezprávný otrok, později neodsouzený vězeň, na něhož se zapomnělo.

- Josef a Putifarka - příběh není soustředěn na podrobnosti, jak odolat žádostivé ženě a jak se stát vzorem cudnosti. Josef - správce domu s Putifarkou hovoří a není nějak přirozeně plachý nebo sexuálně neschopný (později má ženu a děti). Příběh ukazuje nezáviděníhodnou situaci otroka, který by se vyhověním Putifarčině žádosti stal dvojnásobným otrokem - tentokrát loutkou v ruce Putifarky, zrádcem Putifara a přestupníkem Božího zákona, Boží vůle, ačkoli nyní nežije v zemi zaslíbené, ale cizí - v Egyptě.

- obvinění ze znásilnění - Josef jako otrok je bezprávný člověk, který nemá šanci, že ho bude někdo považovat za pravdomluvného. Proti křivému obvinění nemá Josef šanci se obhájit. Za cizoložství byl trest smrti a za pokus o znásilnění vdané ženy též. Jestliže Josef nebyl popraven a byl „jen“ zavřen do vězení, pak zřejmě proto, že Putifar důvěřoval ještě méně Putifarce než Josefovi. Josefovo uvržení do žaláře je vlastně vyšetřovací vazbou. Není odsouzen do žaláře na určitou dobu za určitý delikt. Tento způsob trestu zdomácněl až teprve v Evropě. Tehdejší praxe byla tělesný trest - včetně utětí ruky za krádež (v Babylonii), poprava nebo milost. Na otroka ve vyšetřovací vazbě se ovšem lehce mohlo zapomenout, pokud žalobce nevyvíjel žádnou iniciativu - a jeho vazba se pak protáhla na dobu neurčitou. Tehdy neexistoval soudní systém, který by přidělil Josefovi advokáta - obhájce. Proto Josef

prosí číšníka, ať se na něj rozpomene, až bude na svobodě (40,14).

- Josef vykladač snů - Josef se vykladačskému umění neučil, nebyl profesionální vykladač. Josef výklad snu považuje za dar Boží - je to tedy charisma. Podobně jako prorok je i Josef bezvýhradně odkázán na Boží řeč, která nabídne klíč k rozluštění tajemství. Proto se Josef ohražuje: „Ne já, ale Bůh dá faraónovi uspokojivou odpověď.“ (41,16) Vypravěči záleží na tom, aby vysvitlo, že Josef není proškolený odborník, ale je závislý na Boží řeči, na obdarování významem. Příběh o Josefovi prostě není návodem, jak vykládat sny, jak zacházet se snářem atd.

- faraónovy sny - V Babylonii i v Malé Asii byly školy, které se věnovaly výkladu snů. V Egyptě na to byla dokonce celá vysoká škola se specializovanou fakultou na faraónovy sny (BS-N, sen). Sny a zejména faraónovy sny - byl to podle tehdejších představ syn Boží - byly považovány za poselství bohů. Tak jako dnes zákony a vládní nařízení stanovují minimální výši platů, výši daní atd., tak výroky i sny faraóna byly směrodatné pro celou říši. Vůle faraóna byla zákon. Farao mohl omilostnit či nechat popravit, byl nejvyšší soudní instance.

- význam symbolů viděných ve snu byl i pro egyptské vykladače poměrně jednoduchý. Kráva byla pro Egypťana závažným symbolem plodnosti i sedm krav byl ustálený počet sudiček - krav, které provázely každého novorozence a určovaly jeho osud. Egyptští vykladači zřejmě velmi dobře věděli, že se ve faraónových snech jedná o předzvěst katastrofy - ztrátu plodnosti Egypta, pouze se to báli vyslovit nahlas. Josef má prorockou odvahu říci nepopulární zvěst, protože mluví ve jménu Hospodinově.

- Josefův výklad snu učí vykladače i posluchače pozdějších dob, že poselství snů lze zvrátit. Pokud se Egypt přichystá na sedm let hladu, pak nezahyne a přetrvá.

- Josefova žena byla dcerou kněze z města On.(41,50) Z tohoto města vzešel impuls k reformě egyptského náboženství od polyteismu k monoteismu - od mnohobožství k jednobožství boha Slunce za faraóna Achnatona. Tato reforma ovšem byla zlikvidována po smrti tohoto faróna. Zmínka mohla být pro starověké posluchače znamením, že i v totalitním Egyptě se odehrávalo něco sympatického.

- Josef je prodán do Egypta jako sedmnáctiletý (37,2), ve třiceti (41,46) se stává druhým mužem hned po faraónovi. Třináct let otroctví je vystřídáno nečekanou změnou. Stává se vrchním vezírem. Farao mu předává část své moci, proto dostává faraónův prsten a řetěz. Podobně je popisován obřad ustanovení vezíra na izraelském královském dvoře. (Iz 22,20)

- jména synů vyjadřují nejen Josefovo postavení, ale jsou i vyznáním: Manases (Bůh dal zapomenout), Efrajim (Bůh dal plodnost), přesto je ovšem Egypt pro Josefa zemí utrpení (41,52) Nejedná se o totální rozchod s náboženstvím otce Jákoba, spíše již nevzpomíná na křivdu, na trpkých třináct let.

úskalí textu:

- příběh o Josefovi sice svědčí o tom, že Hospodin má svůj plán s Josefem, ale nezjednodušte to způsobem, že by Josef byl typem věřícího člověka, na němž se špalky mohou štípat a nic jím neotřese, protože pevně věří, že Bůh s ním má dobrý plán. Někdy dochází ke zkratu a lacinému utěšování třeba pomocí textu písničky „Co činí Bůh, vše dobré jest“ nebo výrokem: „Pán Bůh všechno zlé dovede obrátit v dobré“. Nepochybujme o tom, že Bůh to dovede - ale na svém synu to prokázal zejména až jeho vzkříšením. Neomlouvejme hned vše tragické nějakým zjednodušením. Josefa by nešlo tímto způsobem utěšit - byl otrok (tj. nesvobodný na doživotí), příbuzní a známí byli v nedohlednu, neexistovala žádná mezinárodní organizace monitorující bezpráví. Hospodin byl s ním, ale nedával mu žádné záruky. Josef si mohl být jistý pouze tím, že ani jako otrok, ani jako vězeň se nemusí chovat jako záludný, zlý, zahořklý - ačkoli by k tomu mohl mít nesmírně mnoho důvodů.

- upozorněte děti na skutečnost, že Josef nevěří proto, že by mu to něco vynášelo, že by mu Hospodin zaručil v životě úspěch nebo protekci u mocných nebo že by ze snů rozpoznal, že jednou bude druhý muž po faraónovi. Josef se řídí Hospodinovou vůlí i jako otrok a i když ví, že věrnost Hospodinově smlouvě mu může přivodit těžkosti. Ani ve vězení Josef neztrácí důstojnost, a nevyčítá nic Hospodinu - životní ztroskotání pro něho není důkazem, že Bůh a jeho smlouva jsou zbytečná přítěž.

- upozorněte na to, že Josef rozpoznal, že i ve vězení jsou lidé, kteří potřebují pomoc. Tak to pochopili např. někteří političtí vězňové v tomto století. Josef se stává požehnáním pro druhé - i ve vězení lze prokázat své lidství a neklesnout pod práh lidství.

- příběh o Josefovi učí sounáležitosti s lidmi, kteří nevěří. I Egypt, který je skoro stereotypně viděn jako nepřítel, se může v určitou chvíli stát prostorem, kde se Izrael může spolupodílet na vytváření důstojných podmínek pro život druhých. Josef však v žádném případě není prvním socialistou v historii civilizovaných společností. Jeho příběh by se neměl stát argumentem pro požadavek, aby se některý církevní představitel stal členem vlády

některého dnešního státu.

Obrázek lze použít po vyprávění, aby podle něho děti našly Josefovu cestu. Nebo jej můžete použít během vyprávění – po každém úseku příběhu si děti vyhledají cestu od jedné scény ke druhé.

Do bludiště je možné doplňovat další slova, označující dobrou nebo bludnou cestu.

pomůcky:

- obrázek úrody a neúrody, obrázek z prosperujících a chudých zemí.

- Flanelograf - Z.Šorm, úloha č.12.

motivační uvedení do příběhu:

- kdo je to otrok, služebník? Kdo dře jako otrok, jako „barevnej“? Jak se projevuje pocit nadřazenosti? Čeho se otrok bojí? Má soukromí, domov, přátele?

- znáte nějaké člověka, který byl ve vězení a přesto si ho nyní lidé velmi váží? Chtěli byste se dostat do vězení?

osnovy vyprávění:

a) poznámky a osnova pro mladší a střední školní věk:

Ve vyprávění jen krátce připomeňte, že se Josef dostal do Putifarova domu, byl falešně obviněn ze znásilnění Putifarovy ženy a vsazen do žaláře. Soustřeďte se na Josefův pobyt ve vězení a Josefovo povýšení.

I. Josef se dostává do Putifarova domu a získává jeho důvěru

II. Putifarka obviní Josefa ze znásilnění, Josef uvržen do vězení

III. Josef i ve vězení nemyslí jen na sebe, ale staráse o druhé

IV. Pekařův a číšníkův sen - Josef opět vykládá sny

V. Dva faraónovy sny, které mu nechce nikdo vyložit

VI. Číšník si vzpomene na Josefa, Josef sny vyloží a navrhne faraónovy plán, jak se katastrofě vyhnout

VII. Josef místokrálem v Egyptě

b) osnova pro starší školní věk:

I. Josef se dostává do Putifarova domu a získává si jeho důvěru

II. Josef odmítá několikrát návrhy Putifarky, Hospodinova smlouva pro něj platí i v Egyptě

III. Putifarka obviní Josefa a Josef je uvězněn

IV. Josef i ve vězení nemyslí jen na sebe, ale stará se o druhé

V. Pekařův a číšníkův sen - Josef opět vykládá sny

VI. Dva faraónovy sny, které mu nechce nikdo vyložit

VII. Číšník si vzpomene na Josefa, Josef sny vyloží a navrhne faraónovy plán, jak se katastrofě vyhnout

VIII. Josef místokrálem v Egyptě

IX. Josef uskuteční navržený plán

X. Josef se ožení a má dva syny

I. JOSEF PUTÍFAROVÝM OTROKEM

Být otrokem je hrozné. Na otroky se svobodní občané dívali jako na užitečnou věc nebo jako na lepší cvičené zvíře, které zastane práci v domácnosti, na poli nebo na stavbě. Otroka jeho pán vlastní a může si s ním dělat, co chce. Když mu patří, může ho třeba i zabít. Zkuste si

představit, jak vypadal běžný den otroka.

Jako otroka přivedla Josefa do Egypta karavana, která ho koupila od jeho bratrů. Pak si ho na trhu koupil jakýsi Putífar, jeden z faraónových dvořanů, a zaměstnal Josefa ve svém domě. Ačkoliv byl Josef v Egyptě, Hospodin byl stále s ním. Práce se mu dařila, dělal ji pečlivě. Putífar si toho brzy všiml a povýšil ho na místo správce svého domu. Na to, že byl otrok, se Josefovi vedlo dost dobře.

II. JOSEF ODMÍTÁ BÝT MILENCEM PUTÍFAROVY ŽENY

Putífar pobýval hodně mimo svůj dům a asi měl i práci na faraónově dvoře. Jeho žena byla doma sama a nudila se. Brzy začala pokukovat po Josefovi. Líbil se jí, protože měl krásnou postavu. A tak mu navrhla, že by mohl být jejím milencem. Ale Josef to odmítl: „Ne, to nejde, to bych ublížil tvému muži a provinil se proti Bohu. To nejde, to nechci." Jednou, když byli doma sami, udeřila na něj znovu: „Pojď, budeme spolu spát." A chytla Josefa za košili. On ale nechtěl, vytrhl se jí a utekl. Ze samé zlosti začala uražená Putífarka křičet: „Pomóc, Josef se mnou chtěl spát. Sotva jsem se ubránila. Podívejte se, ještě mi zůstal v ruce kus jeho oblečení." A večer to takhle vylíčila svému muži. Ten dal Josefa do vězení. Že v tom byl Josef nevinně? Co zmůže otrok? Myslíte, že má právo se hájit, nebo dokonce právo se soudit kvůli nespravedlivému obvinění? Nemá. Nemá právo na nic.

III. JOSEF VE VĚZENÍ

A tak je Josef zase dole. Ve vězení, v nějaké studené a vlhké pevnosti. A přece i tam s ním byl Bůh. Velitel pevnosti si ho oblíbil a Josef dostal na starost ostatní vězně. Stal se správcem vězení. Nemyslí však jen na sebe, má zájem i o jiné vězně. V té době se tam dostali dva významní vězni, totiž královský pekař a číšník. Josef se s nimi spřátelil.

Stalo se to jednoho rána. „Dobré jitro, vyspali jste se dobře?" ptá se Josef. „Ne, nevyspali. Měli jsme sen, ale nerozumíme mu. Jsme z toho celí zmatení." „Přede mnou," vypráví číšník, „stála vinná réva. Byly na ní tři výhonky a ty začaly pučet, vykvetly a dozrály z nich hrozny. V ruce jsem měl faraónovu číši; bral jsem hrozny, vytlačoval je do číše a podával mu ji do ruky." Josef na to řekl: „To znamená, že za tři dny budeš opět povýšen do funkce číšníka. Prosím, vzpomeň si na mne, až se ti povede dobře, abych se dostal z vězení." Pekař se připojuje: „Mně se zdálo, že jsem měl na hlavě tři košíky chleba. V tom horním byly pokrmy

pro faraóna, ale jedli je ptáci a odnášeli pryč.“ Josef pekaře zarmoutil: „To znamená, že za tři dny bude tvůj konec, farao tě nechá popravit.“

Za tři dny pekaře popravili. Číšníka propustili a pracoval opět u dvora. Když odcházel, Josef mu znovu opakoval: „Nezapomeň.“ A on kýval: „Ne, nezapomenu.“ Ale tam nahoře se o Josefovi nezmínil. Asi se bál. Přimlouvat se, a zvláště za někoho, kdo upadl v nemilost, to je nebezpečné. Známe to, třeba ve třídě.... Spíše si člověk oddechne: „To je dobře, že už nejsem neoblíbený. Ještě se za někoho přimlouvat, to by bylo riskantní. Hlavně že sám jsem z toho venku.“ Číšník se prostě snaží se tu nepěknou dobu ze svého života vymazat.

IV. FARAO MÁ SNY

Jednou – po dvou letech - přinášejí králi snídani. „Vyspal jsi se dobře, faraóne?“ „Ne, nespal jsem dobře. Měl jsem hloupý sen a dělá mi to starosti.“ Sen, to byla pro Egypťana skrytá zpráva o budoucnosti. A farao ji nechápe. Mít informaci, že se něco stane, ale nevědět, co přesně, to je nepříjemné. To má pak člověk strach, co to asi může znamenat. Jako když učitel řekne: „Stav se u mě po vyučování v kabinetu, musím si s tebou promluvit.“ Jako když doktor prohodí: „Hm, něco tady vidím..“, a dál už k tomu neřekne nic. Jako když nám někdo zatelefonuje a položí sluchátko. Jako když parta kluků řekne: „Počkej, zítra uvidíš.“ To se pak bojíme, jsme neklidní a nejistí. Ale jaká je to pomoc, když přijde někdo, kdo nás uklidní, kdo nám vysvětlí, o co jde.

Když se něco zdá faraónovi, to není jen tak, to se týká celé země, za kterou nese odpovědnost. Na výklad snů má farao své lidi, početný personál. „Svolejte mi rychle všechny egyptské učence a mudrce, ať mi můj sen vyloží!“ A hned se sejdou všichni hvězdopravci a kněží, proroci, mágové a jasnovidci, kteří studovali výklady snů dlouhé roky.

A farao vypráví: „Zdálo se mi, že stojím na břehu Nilu. Najednou z řeky vystupuje sedm vykrmených krav, tučných, krásných a pasou se. Ale za nimi vystoupilo z Nilu sedm krav vychrtlých a šeredných, velmi bídných. Něco tak šeredného jsem v celé egyptské zemi neviděl. A ty vychrtlé krávy sežraly ty hezké a tučné. A i když je sežraly, byly pořád stejně hubené. Pak jsem se probudil. Dále jsem v jiném snu viděl, jak z jednoho stébla vyrůstá sedm plných a pěkných klasů. A hle, za nimi vyráží sedm klasů prázdných, hluchých, sežehlých. A ty prázdné klasy pohltily ty pěkné."

Všichni, co kolem naslouchali, krčí rameny a hledí do země. Že by nerozuměli? Možná ne. Ale možná radši rozumět nechtějí. Vědí, že říkat faraónovi něco nepříjemného je riskantní.

Oni ti egyptští věštci možná moc dobře věděli, co ten sen znamená, ale báli se to říct. Je totiž nepopulární říkat lidem, že bude hůř, že se musí omezit, že něco hrozí. Mnohem lepší je slibovat, že bude stále lépe.

V. JOSEF VYKLÁDÁ FARAÓNOVY SNY

A tak vykladači mlčí a farao je neklidný. Když to jeho číšník vidí, osmělí se. „Víš, věděl bych o někom, kdo umí vykládat sny. Je to hebrejský mládenec, otrok, který byl se mnou ve tvém vězení.“ „Sem s ním“, velí faraón. A už běží sluha pro Josefa do vězení, a otrokyně už napouštějí vodu do lázně, králův kadeřník chvátá do sousední místnosti a ve dveřích se sráží s královským krejčím, který nese několik obleků. To aby Josef vypadal, jak se sluší, aby mohl předstoupit před faraóna.

Je to vlastně legrační - nejmocnější muž světa se těší na návštěvu otroka ve výkonu trestu, navíc cizince. To už musí být král opravdu v koncích, když stojí o radu tak bezvýznamného člověka. „Doslechl jsem se, že tobě stačí sen slyšet a už jej vyložíš.“ Josef odpověděl: „Ne já, ale Bůh dá faraónovi uspokojivou odpověď.“ A pak už poslouchá, co farao vypráví.

Když farao domluvil, Josef mu na to povídá: „Je to jeden a tentýž sen. Sedm tučných krav, sedm plných klasů - to znamená, že bude sedm úrodných let - jak v živočišné, tak v rostlinné výrobě. Bude veliká hojnost. Po nich však nastane sedm let hubených, prázdných. Všechna hojnost bude tatam, půda bude jako sežehnutá a krutý hlad zemi zničí.“ Farao byl smutný, ale ulevilo se mu. Už ví, o co jde, už mu to někdo vysvětlil. Už ví, co je čeká. Josef měl odvahu to faraónovi říct. Říct pravdu - to je velká služba a pomoc.

A ještě větší pomoc je, když někdo umí i ukázat řešení, jak se z toho dostat. Tak jako Josef, který hned také nabídl docela konkrétní program, jak se s tím nesmířit a s hladem se utkat. „Poohlédni se po zkušeném muži, který by se stal správcem egyptské země a dohlížel na sklizně. Ať dá postavit státní sýpky a do nich se bude prvních sedm let ukládat část úrody. Ať je hlídají, a ta zásoba pak zajistí zemi potravu v době hladu."

VI. POVÝŠENÍ JOSEFA

Tyto rady se faraónovi zamlouvaly. Byly to moudré rady. A jak tak přemýšlel, kdo by tím správcem mohl být, řekl si, že právě Josef by byl nejlepší. Je moudrý, Bůh mu přeci dává mnohé věci poznat. A tak vyhlásil, že bude Josef nejmocnějším v Egyptě hned po něm,

takovým předsedou vlády. Dal mu svůj prsten, oblékl ho do krásných šatů a na krk mu zavěsil zlatý řetěz – jako odznak jeho funkce.

Josef začal svůj plán, jak přečkat dobu hladu, hned také uskutečňovat. I když bylo sedm let obilí dostatek, lidé žili skromněji, nehýřili v nadbytku, nehltali bezmyšlenkovitě všechno, co bylo, ale skladovali část úrody na horší časy. V těžkých dobách pak bylo co jíst. Do Egypta pro chléb chodili i lidé z jiných zemí. To je výzva i pro nás, kteří žijeme v nadbytku, abychom s bohatstvím naší planety také hospodařili opatrně, nespotřebovávali lehkomyslně všechno, co je kolem nás, ale mysleli na doby budoucí.

VII. JAK BÝT POVÝŠEN?

Josefovo povýšení, vlastně celý obrat v jeho příběhu, začal docela nenápadně tím, že se začal zajímat o to, jak je jeho spoluvězňům. Vidí, že jsou sklíčeni, zamlklí, a ptá se jich. Od jeho zájmu o smutného člověka, od toho „Dobré ráno, jak jste se vyspali?“, se pak odvíjí celý děj, který vede k záchraně Egypta i celého tehdejšího světa včetně Jákobovy rodiny. Každý docela drobný čin lásky - třeba ten pozdrav - je krokem na cestě k záchraně světa. O tom ostatně mluví nejednou i Ježíš. O povýšení sní kde kdo. I o povýšení před Bohem. Začátek je ovšem u zájmu o druhého člověka.

Boží přítomnost při Josefovi je nenápadná, ale účinná. Bůh je s Josefem, i když je ve vězení, i když je správcem Putífarova domu, je s ním, i když ho bratři hodí do studny, i když je správcem celého Egypta. To mu dává sílu být poctivý a odvážný. Boží přítomnost Josefa provází, podporuje a drží. Proto může být Josef pro druhé požehnáním.

MODLITBA

Pane Bože, děkujeme, že jsi i s námi, když je nám dobře i když jsme na tom bídně. Prosíme, dávej nám odvahu říkat pravdu. Amen

podněty pro rozhovor:

- Kdo je to otrok, kdo se chová otrocky (ponížen)? Choval se tak Josef v Egyptě?

- Víte, že na Slovensku je běžný pozdrav „servus“, tj. otrok? Jak to myslí? Znáte z nějaké knížky pozdrav „váš služebníček“?

- Víte, že ex-president Havel byl 5 let ve vězení? Víte proč, a kdo ještě? - Máme dnes také takovou moc a možnosti, abychom dostali někoho do vězení pomluvou, falešným nařčení, obviněním ze znásilnění?

- Slyšeli jste o nějakém politickém vězni, který se staral o své spoluvězně? (Božena Komárková: Čemu nás naučila válka; Jan Dus – pomáhal psát spoluvězňům žádosti a stížnosti aj.) - Měl otrok nějaká práva? (má dnes člověk odsouzený do vězení nějaká práva?)

- Je kariéra projevem Boží péče o člověka? (Koho pán bůh miluje, toho také šanuje, tj. chrání) Je vysoké postavení Josefa Boží odměnou za to, že se osvědčil v domě Putifarově i ve vězení? Proč se takto lidé ptají? Na co zapomněli?

- Je úřad prezidenta, starosty či místokrále odměnou za mravné nebo politicky odpovědné jednání?

- Mají odpovědnost bohaté země za hladovějící a chudé země? Mohou jim nějak pomoci?

- Musí člověka poznamenat vězeňské prostředí vždy jen negativně? (Josefova starost o vězně)

- Jaký je rozdíl mezi Josefovou sedmiletkou, socialistickou pětiletkou, snahou o trvalý růst a rozvoj?

Odkaz na pracovní list
17 Josef v Egyptě
17 Josef v Egyptě - st
06 Josef v Egyptě
8. přikázání – Josef
Odkaz na píseň
Písnička o Jozefovi a bratřích jeho (BTS53)
Moc předivná nás tiše obestírá
Svěř celý život Pánu, jenž zná tvé těžkosti
Čest dej (SV37)
Kdo mě z pout mých ven vyvodí
Není lepší na tom světě (EZ611)
Cílová skupina

Školní

Katechetické cykly

Pozvání na cestu Starý zákon 1

Biblický odkaz (kat)

Genesis 39–41